

Jag har läst

”Pengar – på planetens villkor”

Av Åsa Brandberg
Humanistiska förlaget (2008)

Av Pia Hellertz – januari 2013

Åsa Brandberg verkar vara en eldsjäl när det gäller att utveckla ett alternativt ekonomiskt system, som hon kallar *Solidarsystemet*. Hon är numera pensionär men har arbetat som psykolog, familjehemsinspektör, fair-trade-entreprenör och socialarbetare.¹ Hennes lilla bok, ”Pengar – På planetens villkor”, på 80 mycket innehållsrika och intressanta sidor, lägger grunden för ett annat sätt att se på ekonomi. Hon inleder boken med ett brev till sitt barnbarn, där hon bland annat berättar om hur hon började intressera sig för ekonomin.

”Det nya var, att jag plötsligt förstod att den samlade ränteskulden inte kan betalas, eftersom alla pengar är utlånade mot ränta från början ... Jag fick en chock när jag förstod att vårt globala penningssystem har en automatik som leder till jordens död om den fortsätter. ... Antingen kraschar det ekonomiska systemet först, och då riskerar vi ett allas krig mot alla. Eller också utger man ständigt mer räntebelagda pengar och skjuter den finansiella kraschen på framtiden tills naturen inte längre håller.”

Som alltför många författare och opinionsbildare idag hävdar så är utlåning av pengar mot ränta ett oerhört destruktivt ekonomiskt system som de allra flesta förlorar på, även samhället och miljön. Åsa Brandberg fokuserar på just miljön. Hon konstaterar att ”endast ett i grunden reformerat penningssystem möjliggör fortsatt liv på jorden”. Och det brådskar. En långsiktig lösning på klimatfrågan är inte möjlig inom ramen för ett ständigt skuldskapande system, ett system där nya lån måste tas för att betala gamla skulder inklusive räntor.

Åsa använder ett intressant begrepp, ”humankapitalism”, ett begrepp som börjat användas alltmer.² Begreppet ”kapitalism” har definierats på olika sätt beroende på vem som definierar, men enligt Nationalencyklopedin betyder det i princip ”privat företagsamhet under marknadsekonomi”. Begreppet ”ekonomi” kommer från gammalgrekiskans ”oikonomia” som betyder hushållning med begränsade resurser, vilket enligt författaren är raka motsatsen till den nyklassiska skolans penningfixering. Det finns många begrepp för den nu existerande ekonomin enligt författaren, ekonomism, ny ekonomi, nyliberalism, monetarism och nyklassicism. För en djupare redogörelse rekommenderar jag boken. Författaren konstaterar att den nyliberala ”ekonomin” inte är ekonomisk. Jordens liv är hotat. Detta kunde ingen förutsäga för bara en generation sedan, menar Åsa.

¹ Uppgiften är hämtad från <http://www.jordensvanner.se/2012/med-ritningen-till-ett-hallbart-pengasystem>. En intressant iakttagelse jag nu gjort är att nästan alla författare som kritiskt beskriver det ekonomiska systemet har andra utbildningar än ekonomi. Kanske ligger det något i Leif Eliassons konstaterande sin artikel i Folkvet, <http://folkvet.nu/category/debatt-i-media/>, att de som går igenom akademiska utbildningar blir indoktrinerade in i ett paradigm och tankesystem istället för att träna sig i att tänka fritt och självständigt, som ju är det egentliga syftet med akademisk utbildning. Uppsala universitets devis är ”Att tänka fritt är stort att tänka rätt är större.”

² Bland annat av författaren Bo Ekman i ”Mellan Himmel och Helvete”, http://www.dsm.nu/tema_humankapitalist.html.

Drivkrafterna bakom kapitalismen, d.v.s. de fria marknadskrafterna, konkurrensen och att detta drivs av idén om utbud och efterfrågan har nu sedan decennier tillbaka satsat ur spel av de spekulationsvinster som trans- och multinationella företag skapat genom sina monopolliknande spel. De till och med påverkar lagstiftningen i många länder, menar Åsa Brandberg.

Vad är pengar?

Pengar är ju egentligen bara ett neutralt bytesmedel, förutsatt att de används så. Men när de används i spekulations syfte blir de rena fördärvet. Pengar *"utlånade mot ränta leder obönhörligen till jordens död"* menar författaren. Författaren berättar om hur penningssystemet utvecklats, från bytesekonomi med *"vackra stenar, snäckor, husdjur..."* med mera via 1500-talets guldsmeder som utvecklade kvitton som bevis för förvaringen av det guld som byborna lämnade in för tryggt förvar till det att kvittona så småningom blev betalningsmedel i sig själva, sedlar. Denna berättelse har även andra författare, exempelvis Ellen Hodgson Brown redogjort för i sin *"Bankerna och skuldnätet"*³ och Per Lundgren i sitt ännu opublicerade manus *"Kapitalismen avslöjad! – Den gigantiska bankbluffen"*. Att få inblick i och förstå pengarnas historia och utveckling är en viktig kunskap för att förstå att det faktiskt är möjligt att förändra det ekonomiska systemet i grunden. Det vilar inte på en ofrånkomlig naturlag. Åsa Brandberg bidrar på ett utmärkt och pedagogiskt sätt till denna historieskrivning och därmed till förståelse.

Pengar som spekulationsmedel

Författaren berättar att redan i slutet av 80-talet användes hela 90 % av alla pengar på den finansiella marknaden, det vill säga *inte* till byte av varor och tjänster. Bankerna ger ut enorma mängder pengar till stater och stora företag som lån mot ränta. Detta ökar skuldbördan hos samtliga och bäddar för ekonomiska kriser. Trots insikten talar politiker och företagare fortfarande om "tillväxt", det magiska ordet som få ännu ifrågasätter. Vi skjuter upp den slutliga lösningen – eller katastrofen - till barn och barnbarn.

Ekonomi utan ränta

Åsa refererar till Margrit Kennedy, en tysk arkitekt och författare som redan år 1988 gav ut boken *"Ekonomi utan ränta och inflation"*. I boken redogör Kennedy för fyra missuppfattningar:

1) Det första missförståndet är att *"vi spontant bara räknar med den slags tillväxt som vi har i våra kroppar, trots att penningtillväxten i världen expanderar exponentiellt på grund av räntan på räntan som ligger inbyggd i systemet"*. Jag var tvungen att citera eftersom jag själv inte tillförlitligt förstår detta med tillväxt "i våra kroppar". Kanske handlar det om den naturliga tillväxten genom att vi från spädbarnsstadiet till vuxen får fler och fler celler – vissa av oss fler än andra ☺. Ni som kan mer förstår säkert citatet.

2) Vi betalar bara ränta när vi lånar. Det är den andra missuppfattningen. I verkligheten är omkring 40 % av *allt* vi betalar uppsamlade räntekostnader *"som de involverade företagen tvingas lägga in i sitt utpris i led efter led tills produkten blir såld."* Allt vi betalar kan delas in i räntekostnader och arbetskostnader. Räntekostnader utgör cirka 30-40%. Resten är arbetskostnader. *"Det finns ingen 'råvarukostnad' i penningekonomin eftersom vi aldrig*

³ Som jag gjort en sammanfattande recension av på min hemsida, <http://www.piahellertz.com/EllenHodgsonBrown-Bankerna.pdf>.

betalar några pengar till naturen”, skriver Per Almgren⁴ i sin artikel i Ekonomiforum redan år 1966. (Åsa Brandberg har samarbetat med Per Almgren om sin ekonomiska modell.)

3) Det tredje missförståndet som Margrit Kennedy tar upp är att *”alla tjänar och förlorar lika mycket på räntan*”. I verkligheten är det knappt 3 % av svenska hushåll som tjänar på räntesystemet, resterande 97 % förlorar enligt en undersökning från SCB som Åsa refererar till och som Per Almgren genomförde.

4) Det fjärde missförståndet är att inflation ingår i varje ekonomiskt system, något som historien visat *inte* stämmer. Det har prövats alternativa ekonomiska räntefria system på flera platser i världen utan att det ledde till inflation, något som Per Lundgren djupgående beskriver och analyserar i sitt opublicerade manus. Däremot uppstår inflation då och då i det nuvarande ekonomiska systemet.

Ränta

Åsa Brandberg går på ett pedagogiskt sätt igenom begreppen *positiv ränta*, *negativ ränta* och *nollränta*. Här tar hon upp ett av de historiska exemplen. På ön Guernsey i Engelska kanalen använde man sig av ett räntefritt ekonomiskt system, d.v.s. nollränta, vilket ledde till en blomstrande ekonomi utan att inflation uppstod. Detta är ett exempel som även Per Lundgren tar upp mycket mer ingående. Han berättar också hur experimentet upptäcktes och tillintetgjordes av de krafter som kämpar för att behålla makten över ländernas ekonomier med hjälp av sina bankers utlåning mot ränta.

I en artikel på Ekonomiforum redovisar Per Almgren ett intressant och skrämmande perspektiv, som jag gissar att de flesta inte tänker på när de söker bolån: *”Byt till räntefria lån! Har du ett vanligt bolån får du betala ditt hus 4 gånger. Med ett räntefritt bolån betalar du 1.3 gånger!”* Och jag utropade: *”Det var det jävligaste. Det hade jag ingen a-a-ning om”* som Hasse och Tage sa en gång om mjölkpriser och om kärnkraftens farlighet.

Whistleblowers

En intressant grupp människor som nu allt oftare stiger fram ur dimman är s.k. *whistleblowers*, d.v.s. personer som arbetat länge inom olika sektorer i samhället och upptäckt dess oetiska verksamheter och som nu väljer att avslöja och offentliggöra.⁵ Åsa Brandberg berättar bland annat om Bernard Lietaer, en före detta valutaspekulant och före detta centralbankschef i Belgien, som numera ägnar sitt liv åt att inventera och rapportera om penningreformer. Han menar att vi går mot en ekonomisk kollaps inom *”fem till tio år”*. Andra menar att det kommer att gå snabbare och att risken är hundra procentig. Hon nämner också valutaspekulanten Georg Soros som blev känd för den svenska allmänheten när han år 1992 spekulerade i att den svenska kronan var övervärderad, vilket slutade i en för Sverige svårartad finanskris och fick Soros förmögenhet att växa. Även Soros menar enligt författaren att *”instabiliteten ständigt förvärras”*. Fler författare och experter förutser *”en nära förestående kollaps på grund av spekulationsvansinnet.”*⁶

Åsa Brandberg använder inte begreppet *”pyramidspel”* som många andra kritiker av det ekonomiska spekulationsspelet, exempelvis den amerikanska advokaten Ellen Hodgson

⁴ Per Almgren är verksam i *Nordiska sparlån*, numera *Finanssamverkan*. På hemsidan ligger en mycket intressant artikel om *Räntefri ekonomi*, se <http://www.nordspar.se/>.

⁵ Den förste jag minns var ingenjören Ingvar Bratt som avslöjade den olagliga vapenförsäljningen från Bofors till Dubai och Bahrain. Han skrev en bok *”Mot rädslan”* (1988). Den gjorde starkt intryck på mig.

⁶ Dessa påståenden får mig att tänka på en artikel jag hittade på webben, *”Derivaten ödelägger världen”* av Börje Lindström, <http://www.borjelindstrom.se/ladan/varldsspekulationen/derivaten.html>. Jag har försökt förstå vad derivat är, men hur mycket jag än läser har jag svårt att förstå att det kan finnas något som verkar vara så meningslöst och värdelöst som dessa derivat och som ändå hotar oss så allvarligt – och ändå är Börje Lindström inte ensam om sitt påstående. Se också http://ec.europa.eu/news/economy/091022_sv.htm.

Brown, den tyske advokaten Henning Witte⁷, SvD-journalisten Andreas Cervenka⁸ och autodidakten Per Lundgren kallar det gigantiska ekonomiska bedrägeri som verkar drivas av ”spelmissbrukande giriga galningar” som inte förstår eller förstår och totalt struntar i vad de åstadkommer i världen.

Jag såg en Tv-dokumentär om ”*Den girige advokaten*”. Följande presentation står på UR Play⁹:

”I jakten på rikedom och karriär förlorar Marc Dreier sin moraliska kompass. Till sist åtalas han för att ha sålt falska reverser till ett värde av uppemot 700 miljoner dollar. Marc hoppas på ett lindrigt straff då han ser sig som en liten fisk bland de betydligt större.”

Han fick 20 års fängelse. Mitt starkaste minne av dokumentären¹⁰ var Dreiers ord: ”*Varför var det ingen som stoppade mig?*” Är det barn i vuxna kroppar med slips som leker med världens ekonomier? Som inte har förmåga att stoppa sig själva?

Komplementära valutor

Åsa Brandberg talar inte om en total revolution av det ekonomiska systemet. Hon talar om ”komplementära valutor” och menar att förändringen bör börja i liten skala, med lokala valutor och system, parallellt med det rådande ekonomiska systemet. Hon deltog i ett symposium år 2003, där olika spännande föredragshållare berättade om alternativa system som de hade erfarenhet av från olika platser i världen. Ett exempel var i Japan där man använde kvitton på inarbetat arbetstid som bytesmedel. ”*Var 15:e minut begår en japansk familjefar självmord och lämnar ansvaret för barn och änkor till de pressande välgörenhetsorganisationerna. I Japan uppfinner man nya sätt att fylla varandras behov när de saknas vanliga pengar*”, skriver Åsa.

Som Martinusstuderande¹¹ sen över 35 år ser jag naturligtvis här de begynnande experimenten med det Martinus talar om som den nödvändiga framtidslösningen. Det enda som kan ha värde är människors *arbete*, vilket kommer att bli måttstocken för handel i framtiden, menar han. Han talar också om arbetskvitton. Ingen kommer då att kunna tjäna pengar på andras arbete. I Livets Bog I, kapitel 4¹² skriver han bland annat bland de 12 punkter där han beskriver framtidens samhälle. Det handlar om:

Avskaffandet av pengar – till förmån för införandet av individens personligen presterade arbete som enda betalningsvärde samt kvittot härför som enda betalningsmedel för samma individ.

Upprättandet av en för hela världsstaten gemensam barndoms-, ålderdoms- och sjukdomsfond, grundad på avdrag från arbetskvittona.

På symposiet berättades det också om att det görs experiment med ”microchipskort”, ett slags elektroniskt valutasystem och med bytesringar.

⁷ Henning Witte, advokat, se exempelvis <http://www.whitetv.se/sv/fractional-reserve-banking/419.html>.

⁸ Andreas Cervenka, http://www.svd.se/naringsliv/cervenka_7436934.svd

⁹ <http://webb-tv.nu/den-girige-advokaten-dokumentar-ur-play/>

¹⁰ En trailer om dokumentären *Unraveled (Avslöjad)* om Marc Dreier finns på http://www.youtube.com/watch?v=XfU_pwNc77E. Den kan ses i sin helhet på <http://www.ur.se/Produkter/167402-Varlden-Den-girige-advokaten>, 60 minuter.

¹¹ Om Martinus kosmologi, se <http://www.martinus.dk/sv/startside/>.

¹² <http://www.livetsbog.com/bok.asp?sida=94&sok=>

Ett miljövänligt ekonomiskt system

I slutet av boken presenterar Åsa Brandberg kriterierna för ett miljövänligt ekonomiskt system. Det måste bland annat tillgodose människors grundbehov, både de nödvändiga för existensen och de sekundära ”*som gör livet angenämt*”. Det måste främja hälsa och vitalitet. Det måste utveckla människors förmågor och kompetenser. Det måste också värna om miljö och natur.

Solidarsystemet – ett ekonomiskt-ekologiskt civilförsvär

I sitt sista kapitel redogör Åsa för det ekonomiska system hon utvecklat, *Solidarsystemet*, och som hon även redogör för på hemsidan <http://solidar.lir.be/HemSida>. På den presenterar hon tankarna för Solidarsystemet på flera språk på ett översiktligt, läsvänligt och pedagogiskt sätt. Detsamma gör hon i sista halvan av boken. Jag försöker förstå, men eftersom tankarna är så nya för mig vill jag inte göra systemet eller Åsa Brandbergs verk orättvisa genom att försöka redogöra för det. Risken är stor att jag i nuläget, efter att bara ha läst igenom boken en gång förmedlar missförstånd. Istället vill jag rekommendera boken för läsning. Ett tips är också att köpa ett antal av boken och ge bort i gåva till vänner och bekanta. Den borde också utgöra ett suveränt underlag för studiecirkel och diskussionsgrupper.

39 kr på Adlibris
73 kr på Bokus

Åsa Brandberg är också
redaktör för denna bok
172 kr på Bokus

Bokus skriver följande om ”*Ragnarök eller världens chans*” på sin hemsida:

Vad gör vi med vår planet? Är ständig ekonomisk tillväxt möjlig eller rentav önskvärd? Hur påverkar växthuseffekten våra möjligheter till fortsatt liv på denna vår enda planet? Frågor som dessa gör sig med smärtsam aktualitet påmind i Al Gores film "En obekväm sanning" och i SVT-satsningen "Planeteten".

Till och med i den stora nationen i väst, som ensam står för en fjärdedel av världens utsläpp till följd av fossila bränslen, har de senaste åren fått naturkatastrofer serverade en efter en.

En ny tid, som innebär nya utmaningar, men också en tid som samtidigt kräver nya tankar och idéer. Idéer frikopplade från den traditionella blockpolitikens cementerade tankebanor, tankar som ställer frågor lika mycket som de förser läsaren med tänkbara lösningar.

Vad är egentligen ränta? Hur skapas pengars värde och var kommer de ifrån? Vilket krav på inflytande över det ekonomiska spelet bör en demokrati likt vår egen ha? Det är frågor likt dessa som avhandlas i den knappt 200 sidor långa antologin, redigerad av Åsa Brandberg.

Den har jag ännu inte läst, men den verkar helt klart lockande.